

De passie voor zingen is van jongs af aan ontstaan. Bij de geluiden om haar heen zong ze al, of het nu de stofzuiger was, of het geluid van stromend water. Geluiden in huis vormden voor haar een heerlijke begeleiding om bij te zingen. “En meerdere familieleden zongen in een goed oratoriumkoor. Ook ik begon in een kinderkoor, maar wilde graag oratorium zingen.” Aan het woord is Luthine Postuma uit Kampen die samen met haar Kamper Vocaal Ensemble ‘Kavóca’ het 25-jarig jubileum viert.

Luthine Postuma over 25 jaar Kavóca

Dirigeren begint met zingen

“Vanaf mijn tiende ging ik met mijn moeder naar klassieke concerten”, vertelt Luthine, “en wilde ik zelf ook graag solo zingen. Thuis luisterde ik veel naar langspeelplaten, waarmee ik me terugtrok in mijn kamer. Ik bestudeerde zelf naast alle koorpartijen ook de sopraanaria's. Een studiebeurs was er destijds nog niet, dus werkte ik eerst om te kunnen studeren. Door te auditeren op het conservatorium ben ik in het vak gerold.”

Als ik haar vraag naar het dirigeren, reageert Luthine heel stellig: “Het begint natuurlijk met zingen. Dat is de bron van waaruit ik werk. Ik heb heel lang als solist gewerkt, bereikte daarin een aardig niveau en werkte in Nederland en daarbuiten. Vanuit mijn contacten met allerlei koren, werd je door dirigenten, die veelal ook organist of pianist waren, in allerlei keurslijven van tempi geperst en dat had je dan maar netjes te doen. Bijvoorbeeld bij een zoveelste uitvoering van de ‘Krönungsmesse’ van Mozart die ik mocht uitvoeren, dacht ik: ‘deze tempi en inleving moeten toch anders kunnen’.

Koorscholing

Tijdens haar studie solozang volgde Luthine het bijvak koordirectie en verdiepte zij zich meer in slagtechniek. “Je zong als solozanger verplicht in het conservatoriumkoor voor koordirigenten. Destijds vond ik dat al best handig.” Na mijn conservatoriumstudie heb

ik workshops gevolgd bij tal van specialisten in Nederland en Engeland, tot op vandaag *life long learning*. “In de jaren negentig werd ik via mijn solozingen uitgenodigd bij koren om koorscholing te geven. Dat kwam toen heel erg op. Ik reed overal naar toe en verving ook dirigenten bij ziekte. In die tijd werd ik vanuit de KCZB ook gevraagd als jurylid voor koorfestivals, samen met Jan Pasveer. Voor de koren die daar zongen schreef ik feedback, dus niet alleen cijfers. Die samenwerking is helaas opeens opgehouden toen er een wisseling binnen de KCZB-organisatie kwam.”

Privé zangpraktijk

Langzaam bouwde Luthine haar eigen zangpraktijk op, gaf les aan de muziekschool in Dronten en Harderwijk en verzorgde daarnaast ook lezingen bij concerten die werden uitgevoerd. Naast haar eigen uitvoeringspraktijk ontstond vanuit haar privé lespraktijk een eigen vocaal ensemble. “In Harderwijk bood men mij de mogelijkheid een soortgelijk vocaal ensemble op te richten, maar in de muziekschool konden we alleen repeteren wanneer er een lokaal vrij was en niet wanneer alle zangers beschikbaar waren. Dat werkte niet. Na enkele jaren ben ik daar gestopt. In mijn eigen praktijk kon ik dat werkzamer organiseren en selecteren.”

Eerst zingen en dan dirigeren. Voor Luthine is dat een voorwaarde. “Door workshops en >

mijn manier van werken ben ik in contact gekomen met Engelse dirigenten en mocht ik in 2010 en 2012 intern stage lopen bij het St. John's College Choir in Engeland. Ze boden mij een kans die ik in Nederland niet had. Zo heb ik langszij gelaveerd. Ik onderhoud goede muzikale contacten in Engeland en Hongarije en ik wil zoveel mogelijk zelfstandig blijven. Mijn zelf opgerichte vocaal ensemble is mijn leerlingengroep. Een bewuste keuze. Ik ben wel door andere koren gevraagd, maar daar wil ik mijn eigen opgebouwde ensemble en zangschool niet voor opgeven. Ik werk wel samen met anderen, bijvoorbeeld met muziek-school Quintus in Kampen en met tal van professionele

Kavóca tijdens het online advents 'quarantaine concert' in 2020.

instrumentalisten, maar ik wil mijn eigen koers kunnen blijven varen.

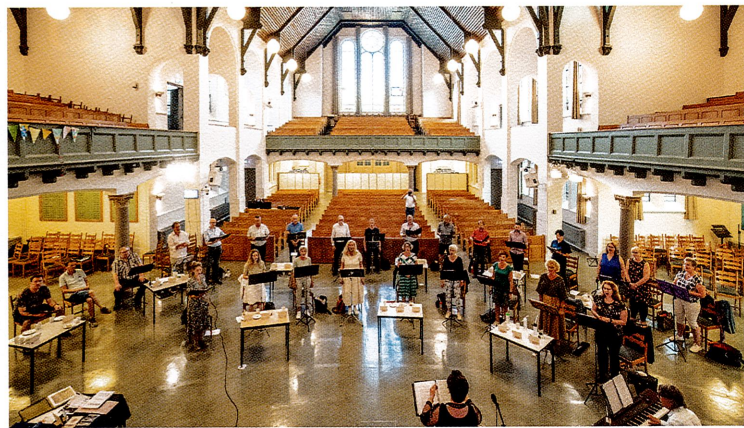
Tijdens haar conservatoriumopleiding ontstond er een netwerk van goede zangers die door bevriende dirigenten werd gevraagd om solistisch op te treden. Zo kwam zij ook in aanraking met operette. "Ik hield enorm van muziek en theater en alles daar omheen. Ik heb ruim elf jaar operette-hoofdrollen gezongen, naast solistische medewerking aan concerten van diverse koren. Op den duur werden het vele reizen en de lange repetitieschema's lastig te combineren met een jong gezin. Vanaf dat moment richtte ik mij op de uitvoeringspraktijk vanuit mijn privé-zanglespraktijk, van waaruit in 1996 Kavóca en de Stichting Bevordering Nederlandse Zangkunst zijn ontstaan. In 2017 werd ons de culturele ANBI-status verleend."

Niet alleen Luthine viert dat 25-jarig jubileum, maar ook nog dertien andere jubilarissen. Ze noemt die trouwe zangers 'haar werkkapitaal'. "Hun welzijn in het gekozen repertoire is essentieel. Momenteel is de jongste zanger 8 en de oudste 74. Zo lang iemand blijft studeren en zangles houdt, er alles aan doet om ook conditioneel in orde te blijven en de stemconditie goed houdt, dan kunnen, zeker mannen, nog een tijd doorzingen. Ik kijk nooit alleen naar leeftijd. Onze grootste groep zangers is tussen de 40 en 50 jaar." Naast het kamerkoor is er een Kidsgroep,

Kavóca Young4 en Kavóca Girlzz in samenwerking met zzp-docententeam, een gecombineerde zangpraktijk.

Rode draad

Het onderscheidende van Kavóca ten opzichte van andere kamerkoren zit volgens Luthine vooral in optreden in verschillende bezettingen en thematische repertoirekeuze. "Natuurlijk zijn er meer kamerkoren die diverse muziekstijlen programmeren. Wij voeren zelden een volledig oratoriumwerk uit, want dat doen oratoriumkoren al. Ik bedenken vooral programma's met een thematische rode draad. Op aanvraag stel ik programma's samen waarin muziek, tekst,

Kavóca repeteert in de Nieuwe Kerk in Kampen

poëzie, beeldende kunst, historie of natuur thematisch met elkaar worden verbonden, desgewenst omlijst met live ensemble zang. De voorbereiding hiervan is heel bewerkelijk, maar geeft mij een extra artistieke uitdaging. Ik bewandel liever geen platgetreden paden en probeer te zoeken naar diverse invalshoeken, zowel zangtechnisch als qua repertoire en door meerdere muzikale stijlperiodes heen."

Als recent repertoirevoorbeeld noemt Luthine het werk van de jonge Engelse componist Rand Matheson, geboren in 2003. "Hij schreef een nieuwe vocale bewerking van de overbekende Finlandia Hymne 'Be still my soul'. Deze componist is voor ons koor een passende uitdaging. Deze jonge componist heeft een natuurlijk gevoel voor muzikale flow in iedere zangpartij; ook mooie melodielijnen voor tussenstemmen, niet alleen ter opvulling van de harmonie. Naast onze voorliefde voor Bach (zie onze koorreis 'In de voetsporen van Bach' naar Dresden en Leipzig) en Händel zingen we ook Russische, Nederlandse en Engelse kerkmuziek. Bij voorkeur van Chillcot, Whitacre en Rutter en arrangementen voor koor en orkest van Paul Liddington Wright."

Internationale samenwerking

Luthine werkte 25 jaar aan allerlei programma's en jaarlijkse adventsconcerten met daarin een onderliggende thematische 'rode draad'. "Ik vind het fijn om dat in

elkaar te puzzelen. Ik zoek dan naar uitdagingen voor het hele zangersteam, verrassingen voor het publiek alsook vernieuwende werken. Vocale afwisseling werkt goed voor onze zangersgroep én voor toehoorders. In 2009 gaven we voor het eerst een dubbelconcert met St. John's College Choir uit Cambridge. In dat programma ontbrak een thematische rode draad. Hoewel ik euforisch was dat ze er waren, miste ik dat wel. Toen St. John's voor de tweede keer voor een dubbelconcert wilde komen, hielden we vooraf overleg over een gezamenlijk thema. Dat vond ik zelf meer voldoening geven. Je kunt allemaal muzikale highlights brengen, maar een programma moet van A tot Z in bewe-

ging zijn, zodat je je publiek meeneemt op een muzikale reis door je programma heen.”

Spielfreude

Wat het zingen en het werken met haar vocaal ensemble voor Luthine betekent, werd nog duidelijker in de afgelopen periode waarin er niet meer gezongen mocht worden. Ze vergelijkt zingen met topsport en met het teamgevoel dat je ook ziet bij sporters. “Je moet als zanger willen samenwerken, luisteren en op elkaar afstemmen. Je kan nóg zulke goede zangers rekruteren, maar wanneer ieder zijn of haar eigen ego voorop houdt of bijvoorbeeld zegt ‘ik zing het van blad, ik kan alles zo zingen’, dan werkt het niet. Dat geeft geen *Spielfreude*; met elkaar homogene klank en lijnen realiseren en samen overbrengen wat de componist en tekstdichter bedoelden. Daarmee raak je mensen.”

Luthine repeteert met haar ensemble veelvuldig in de koor-school van Kampen Boys Choir, als ook in de Nieuwe kerk. Ze werkt graag met jonge zangers. Is dat een kweekvijver voor Kavóca? “Op zich wel, maar dat weet je nooit zeker. Je kunt ze helemaal opgeleid hebben en dan gaan ze rond hun vijftiende toch wat anders doen. Het is bewerkelijk om met jeugd te werken: wanneer zijn ze beschikbaar? Je moet je flexibel opstellen, maar ik krijg er wel energie van. In verschillende projecten kun je de jeugd integreren. De jonge zangers zingen graag pop-musical, hoewel ze klas-

siek ook zijn gaan waarderen. Zo verleent Kavóca Young4 medewerking binnen ons adventsconcert voor kamerkoor en orkest.”

Jubileum

Het 25-jarig jubileum werd in 2020 gevierd met een online livestream adventsconcert. Dat vond plaats in een industriële hal die voor dat doel was omgebouwd met een passend decor.

“Ja, dat is uiteindelijk prachtig gelukt. We hebben daar in professionele samenwerking met verschillende disciplines gezocht en gevonden. Het concert werd gestreamd en kon ook nog een tijd daarna bekeken worden. We hebben daar privé voor gespaard en gelukkig ook sponsoren aan ons kunnen binden.” Luthine is naast de dirigent, zangpedagoog en zangeres ook de manager van Kavóca. Dit laatste doet ze samen met haar ‘rechterhand’ Els Bosch, met wie zij ook koorreizen in eigen beheer organiseerde, zoals Venetië, Dresden, Leipzig, Hongarije, Coventry, Cambridge. Vanwege de COVID-restricties viert Kavóca haar jubileum in fases in 2020-2021 en hopelijk op 27 november 2021 wél met publiek in de Buitenkerk in Kampen.

Luthine merkt wel dat de zangers in de achterliggende periode tijd hebben gehad om na te denken over hun tijdsbesteding. Haar uitdaging is om de zangersgroep aan zich te blijven binden. “De zangers zijn tot nu toe erg trouw geweest, maar nu heeft er zo’n tijdsgat tussen gezeten, dan kunnen mensen hun bakens gaan verzetten. Daar heb je geen vat op. Bij de jeugd weet je dat die op enig moment gaan uitvliegen door elders te gaan studeren. Voor volwassenen zijn in deze tijd wekelijkse verplichtingen aan een koor een uitdaging. Digitaal studeren wil niet iedereen. Zeker gedurende moeilijke levensfasen én toen ik ernstig ziek was is muziek mijn *life line* gebleken.

Op mijn vraag of Luthine nog een advies heeft voor jonge dirigenten. “Wanneer je overweegt een dirigentenopleiding te gaan volgen, moet je ervoor zorgen dat je je ergens goed schoolt, aan een instituut van waaruit je een netwerk kunt opbouwen en waar je het vak ‘programmeren’ en zanglesen aangeboden krijgt. Bedenk goed wat je drijfveren zijn. Als dirigent moet je meerdere kwaliteiten hebben. Niet alleen verstand van muziek en dirigeren, maar ook van zingen, voorzingen en zangtechnisch dingen kunnen uitleggen. Hoe steekt een werk in elkaar, waar levert het welke problemen op voor je zangers. En tegenwoordig zijn er zoveel uitvoeringen online beschikbaar, daar kun je met je eigen ensemble studietempo niet tegenop. Je kunt muziek en tekst nooit zo snel laten beklijven als het online wordt ‘voorgeschooteld’. Van een wedloop met wie of wat moet je weg kunnen blijven. Volg je eigen pad. Voor zangers en voor dirigenten gaat een studietijdspad niet altijd gelijk op. Ik volg de mogelijkheden van de zangersgroep naast werken vanuit mijn muzikale intuïtie.” <

6 Luthine Postuma over dirigeren en zingen

De redactie van Vocaal sprak met Luthine Postuma, al 25 jaar dirigent van Kavóca uit Kampen. Eerst zingen en dan dirigeren is voor Luthine een belangrijk uitgangspunt. Het vinden van een rode draad is daarnaast een extra artistieke uitdaging. In dit interview heeft ze ook een paar praktische tips voor dirigenten.

20

Easy warming up na COVID

Sheila Conolly maakte speciaal voor Vocaal Magazine een aantal oefeningen voor zangers die na een lange rustperiode weer beginnen met zingen.

10

UITGELICHT

Uitgelicht!

Een nieuwe rubriek in Vocaal Magazine. Onze KCZB-bibliothecaris selecteert vier keer per jaar een aantal werken dat door leden van de Muziek Advies Commissie besproken wordt. Hiermee willen we pareltjes uit de KCZB-bibliotheek bij u onder de aandacht brengen.

17 Falsetkoor

David Hurley is in Delft begonnen met een uniek falsetkoor, mannen die allemaal countertenor zingen. "Ik wil er vooral voor zorgen dat het leuk is. Het is voor de meeste mannen ongewoon om in falset te zingen." Volgens David is er in Europa geen vergelijkbaar ensemble.

Herman Schimmel,
voorzitter KCZB

Repertoire

We gaan weer zingen. Het zal misschien in het begin nog niet zo zijn als vroeger maar we hopen dat we toch in het najaar weer terug kunnen naar normaal. De redactie van Vocaal merkt ook dat alles weer even op gang moet komen. Niet alle koren hebben al plannen gemaakt voor het nieuwe seizoen en dat merken we ook in de berichtgeving.

In deze Vocaal geven wij u een paar suggesties mee om weer te gaan zingen. In de eerste plaats willen we helpen om weer in conditie te komen. Sheila Conolly maakte niet alleen een paar aansprekende oefeningen om conditie op te doen maar ze stelde ook een boekje samen met oefeningen om zangers te helpen.

Michel Hogenes dook in de bibliotheek van de KCZB, de grootste koorbibliotheek van Nederland. In de nieuwe rubriek "Uitgelicht" geeft hij tips voor nieuw repertoire uit deze bibliotheek.

Daarnaast bespreekt hij een paar mooie kooruitgaven van Oxford University Press.

In deze Vocaal vertelt ook David Hurley dat hij niet kan wachten om weer aan de slag te gaan met zijn Falsetkoor. Dat koor is uniek in de wereld en de zangers popelen weer om aan de slag te gaan. In dit nummer vertelt dirigent Elisabeth Blom waarom ze blij wordt van treurige muziek omdat die muziek haar troost gaf in de afgelopen periode.

Intussen blijven wij bij de KCZB actief om voor u de laatste ontwikkelingen in de koorwereld te blijven volgen, of het nu gaat over repertoirekeuze, over veranderende regelgeving of het besturen van uw koor. De kennis daarover hebben we in huis en daarmee kunnen we helpen. Zo wordt er achter de schermen ook weer gewerkt om uitgestelde festivals, in Ameland en Kampen, opnieuw op de kaart te zetten. Misschien doet u dan mee met het door ons aangeboden repertoire. Welkom!